

OBJEKTIV

DNEVNIK

SVOBODA PISANE BESEDE / ILUSTRACIJA: TANJA SEMION

STRELSKI POHODI

Gašper Stražišar

ČASIH JE VELJALO, DA SO STRELSKI POHODI nekaj, kar spremljamo le po televiziji in kar se dogaja več tisoč kilometrov stran od nas. Tam, nekje čez lužo, nikakor pa ne pri nas. Strelski pohodi v šolah so bili za našo malo deželo imaginarni in še zdaleč niso pomenili nevarnosti, prav tako jim nismo posvečali več pozornosti kot zgolj nekaj minut med poročili in ob kratkih vesteh na spletu ali v časopisu. Zadnjih nekaj let pa ta oddaljen fenomen ni več tako oddaljen kot nekoč. Leta 2023 je strelski pohod pretresel Srbijo, lani Bosno in Hercegovino in pred nekaj tedni – nam najbližje doslej – Gradec.

Strelski pohodi

KAKO DOLGO LAHKO ZDRŽIMO, KO SKUPNOST OKROG NAS RAZPADA

Ko se zgodi napad, s(m)o novinarji, poleg policije in prestrašenih staršev, prvi na kraju nesrečnega dogodka. Medijski refleksi se sproži samodejno. Potem novinarji prešteva-jo žrtve, analizirajo čas napada in napadalčevo bojno opremo ter zbirajo izjave prizadetih. Nato sledi vprašanje: ali so šole dovolj varne, je policija pravočasno ukrepala, so kamere delovale, so bila vrata zaklenjena in dovolj trdna? Ter izjave, kot sta denimo: »Vedno je bil tih in prijazen«, »Ni se nam zdel problematičen« in tako dalje. Po teh dogodkih v tujini s(m)o se slovenski mediji spraševali, kako varne so naše šole in kako pripravljena je naša policija za primer, če bi se strelski pohod zgodil tudi pri nas.

Redko kdo pa zastavi bistveno vprašanje: kaj se je zgodilo v mladostniku, da je šolski prostor – prostor skupnosti in učenja – začel razumeti kot prizorišče nasilja? In navsezadnje, kaj to pove o nas, ki se ob tem ne ustavimo, ne vprašamo, ne raziščemo, kako in zakaj se otrok v lastnem okolju počuti tako brezizhodno?

V mednarodni raziskavi o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti (PISA), ki je objavljena na spletni strani Pedagoškega inštituta, so naši učenci, zajeti v raziskavo, poročali, da se jih 94 odstotkov na poti v šolo počuti varno, v razredu 95 odstotkov, 93 odstotkov pa se jih počuti varno v šoli. »Rezultati o varnosti so sicer dobri, vendar pa tragični dogodki kažejo, da je varnost relativna. Če en starš izgubi otroka, je to 100-odstotna nevarnost za življenje. In prav je, da se ob takem dogodku odzovemo in pregledamo tudi stanje šolstva v Sloveniji. Seveda si ne želimo takih dogodkov, predvsem pa ne smrti nedolžnih. In pravo vprašanje bi vedno moralo biti, kaj se zgodi v mladostniku,« pove specialni pedagog dr. Marko Kalan in doda, da nas mora v takih primerih vedno zanimati, od kod mladostnik

izhaja, kakšna je njegova družina, kako se je šolal, je imel doma in v šoli podporo, torej se moramo predvsem vprašati, kako otrok živi. Pri tem ima velik vpliv vsa družba, ki pa jo sestavljata tudi informacijska poplavljenost in dostopnost. »Tiziano Terzani, ugleden italijanski novinar in pisatelj, je v svojem delu *Še en krog na vrtiljaku* povzel raziskavo, ki navaja, da ameriški otrok vidi po televiziji več kot 2000 umorov letno. In pogosto smo pri nas veliki posnemovalci marsičesa, kar je iz Amerike. Če torej gledamo z vidika možganov – naši možgani se z vsako informacijo predrugačijo in če nekaj dalj časa gledamo, poslušamo, se nam ne zdi niti več tako hudo drugačno, morda čez čas postane celo sprejemljivo,« pravi Kalan in izpostavlja, da se moramo kot družba bati, da bi neko obnašanje, neka deviantna kultura postala rutina, »saj takrat lahko pride do desenzitizacije in psihične otopelosti, kar pa ne pomeni več pričakovanega in zelenega razvoja in življenja«. Psihologinja in raziskovalka doc. dr. Nuša Zadravec Šedivy dodaja: »Dejstvo, da se posamezniki, ki izvedejo nasilna dejanja, pogosto opisujejo kot 'tihi', 'neopazni' ali celo 'prijazni', kaže na pomembno vrzel v našem sistemu prepoznavanja in naslavljanja duševne stiske. Težava pogosto namreč ni v odsotnosti znakov, temveč v pomanjkanju sistemov, ki bi jih znali prepoznati, interpretirati in ustrezno nasloviti.« Meni, da smo kot družba vse bolj pozorni na vedenje, ki je moteče, spregledamo pa umik, tišino ali pasivnost posameznika.

Šola brez vzgoje ne obstaja

Ker otroci in mladostniki od šestega do osemnajstega leta večino svojega dneva in časa preživijo v šoli, bi morala ta veljati za ključen prostor, kjer se učenci in dijaki ne počutijo zgolj varne, temveč tudi sprejete. »Številni mladostniki svoje stiske predelujejo navznoter, brez zunanjih znakov. Takšni posamezniki so lahko navznoter izjemno

dr. Klemen Lah, profesor in dolgoletni gimnazijski učitelj slovenščine
Neoliberalna ideologija, ki posameznika vidi kot s. p., življenje pa kot borzo, razkroja tkivo naše skupnosti. Tudi šole niso imune na ta vpliv: bolj ko postajamo sistem rezultatov in primerjav, manj je možnosti za odnose, ki bi otroke povezovali in jim nudili varnost ter pripadnost.

obremenjeni, doživljajo občutke brezupa in odtujenosti. Ne gre le za to, da so tihi, gre za to, da se v svoji stiski čutijo osamljene in pogosto ne čutijo, da bi imeli prostor, kjer lahko varno izrazijo svoja občutja, brez strahu pred obsodbo ali nerazumevanjem,« problematiko »tihosti« pojasni Zadravec-Šedivyjeva. Po

njenih besedah nas prav slednje opozarja, kako pomembno je, da vzpostavimo šolska in skupnostna okolja, kjer imajo vsi možnost vzpostaviti odnose, izražati stiske in pridobiti podporo brez stigme.

Ob nedavnem incidentu v Gradcu pa je bilo od marsikaterega strokovnjaka znova mogoče slišati, da šola ni namenjena temu, da vzgaja, ampak zgolj temu, da izobražuje. Še bolj povedna je informacija iz že omenjene raziskave PISA, iz katere izhaja, da le 43 odstotkov učencev meni, da bi učitelje zaskrbelo, če bi učenci prišli v razred vznemirjeni.

Dr. Marko Kalan izpostavlja, da so vsi učitelji strokovno usposobljeni in se v času študija ukvarjajo tudi z razvojno in pedagoško psihologijo, zato »si ne moremo zatiskati oči in reči, da je šola le izobraževalna institucija in da učitelji skrbijo zgolj za znanje«. Meni, da učitelj oblikuje celotnega učenca, ga spodbuja, če nima težav, in rešuje, če ima težave.

Profesor in dolgoletni gimnazijski učitelj slovenščine dr. Klemen Lah pa primer šole, ki vzgaja, ponazori tako: »Ko sem v devetdesetih začel poučevati, mi je kolegica razredničarka zaupala, kaj se ji je pripetilo na roditeljskem sestanku. Ko se je sestanek ravno dobro začel, so se nenadoma odprla vrata in vstopila je mama dijaka iz razreda. In že na vratih zajedljivo vprašala: 'Ali boste tudi meni dali neopravičeno uro?' Njena zamuda in vprašanje nista bila naključna: njen sin je zaradi številnih neopravičenih ur že prejel ukor. Nato se je usedla in rekla: 'Prišla sem, da vam še enkrat povem: Vi ste tu, da mojega sina učite! Vzgjajala ga bom pa jaz!' Gospa je bila ministrica v takratni vladi. Verjetno ni treba pojasnjevati, kako je ta demonstracija moči vplivala na nas, mlade učitelje, ki smo komaj stopali na pot. Ustrahovana kolegica se je takrat na ta teatraličen izpad, razumljivo, težje odzvala, a če bi se lahko, bi ji po-

Fotografija: Tomaž Skale

vedala, da živi v zablodi. Šola brez vzgoje ni možna.«

Poudarja, da šola brez vzgoje ni možna ne le zaradi količine časa, ki ga otroci preživijo v izobraževalnem okolju, ampak tudi in zlasti zaradi narave socialnega učenja. Vzgojni procesi namreč niso nekaj, kar bi se dalo izklopiti s stikalom; dogajajo se neprestano – skozi odnose, jezik, odzive odraslih, razporeženje v razredu, pravila, ki jih postavljamo, in predvsem z osebnim zgledom učiteljev ter drugih strokovnih delavcev. »To vemo vsi, ki smo kdaj vzgajali otroke: otroci pogosto bolj posnemajo to, kar smo, kot to, kar jim govorimo. Zgledi vlečejo! In tako vlogo ima vsaka oseba na šoli. Vprašanje torej ni, ali naj šola vzgaja, temveč zgolj, kako naj to počne,« pove Lah in doda: »Iz svoje mladosti se spomnim, da je bil naša največja vzgojna avtoriteta na šoli hišnik. Ni ga bilo učenca, ki ne bi spoštoval vsega, kar je rekel ta naš brkati Yoda.«

Nesporno dejstvo je, da je odraščanje že samo po sebi proces, prežet z izzivi in negotovostmi. Velik del odraščanja predstavlja tudi naša družina. Kot pravi Kalan, se veliko otrok še vedno rodi v družino, kjer so zaželeni, kjer je družina urejena, kjer imata mati in oče vsak svojo, a pomembno vlogo. »Oba vzgajata za isti cilj. In v družini se otrok prvotno vzgaja, tu dobi navodila za življenje, tu se tudi začne brusiti v svoji osebnosti in vedenju. Ko se dovoli, se dovoli, ko se reče ne, je ne.« Pa vendar, kot doda, danes prihaja v šolo veliko čustveno podhranjenih otrok z že izoblikovanimi nepravilnimi vrednotami. »V mnogih družinah vzgojijo 'nadotroka', ki tudi v šoli misli, da bodo središče vsega on in njegove zahteve,« pojasni Kalan in pristavi: »Vendar je to le en del otrok. Drugi del otrok pa je takih, ki imajo v šoli smolo in dobijo učiteljice ter učitelje, ki jih sploh ne bi smeli poučevati, saj jim na prvem mestu nista

dr. Marko Kalan, specialni pedagog
V mnogih družinah vzgojijo »nadotroka«, ki tudi v šoli misli, da bodo središče vsega on in njegove zahteve.

otrok in poučevanje, ampak njihove težave, frustracije, negotovanja, nagajanja in, žal, poniževanje otrok.« Kot primer nekoga, ki po njegovem mnenju ne bi smel poučevati, navede primer učiteljice na eni izmed ljubljanskih osnovnih šol, ki je v razredu dejala: »Kar je na ič, je za mene zanič.«

»Učitelji se moramo zavedati, da smo v šoli zaradi otrok. In cilj vsakega učitelja, v vsakem razredu, pri vsakem otroku, je, kaj bosta Miha, Iva junija znala pri njegovem predmetu. Kako bo s tem in onim učencem, za katerega ve, da mu gre težko, dosegel iste cilje. In kar je pregrešna misel v slovenskih šolah: kateri del snovi lahko pri posameznem učencu, za katerega ve, da mu to v

življenju ne bo koristilo, tudi izpusti, čeprav je del minimalnega standarda,« pove Kalan in poudari, da bi prav to moral biti cilj vsakega učitelja. Ta je namreč, skupaj s starši, odgovoren za učenca. Tako za znanje kot za vzgojo in oblikovanje osebnosti. Dr. Klemen Lah dodaja, da vsakič, ko učitelji stopijo v razred, ne učijo samo snovi, ampak tudi to, kdo so kot posamezniki in ljudje. Poudarja, da učitelji vzgajajo tudi, kadar se odrečejo vzgoji – »prav takrat morda najbolj«. Po njegovih besedah se je vzgoji nemogoče izogniti, vprašanje je le, kako zavestno to delamo, koliko smo se zmožni uskladiti s starši, kadar se naša vzgojna načela preveč razhajajo, in kakšno vzgojo podpiramo kot družba.

Pa vendar se zdi, da je v danem trenutku, v času in prostoru, v katerem živimo, na preizkušnji nekaj večjega in globljega – temelj vrednot, na katerem sloni vzgoja. »Živimo v času, ko so mednarodna pravna in moralna načela vsakodnevno postavljena pod vprašaj, če ne celo poteptana. Poglejmo samo naslovnice medijev v zadnjem tednu: najpomembnejši svetovni voditelji govorijo o pokolih civilistov kot o 'umazanem delu', ki ga je nujno treba opraviti, javno razmišljajo o atentatih na predsednike držav, grozijo z izbrisi narodov, izvensodni in množični poboji so se normalizirali ... Kot da so predstavniki svetovne zveze 'bulijev', ne pa odrasli ljudje na položajih, ki zahtevajo največjo možno zrelost in odgovornost do človeštva. V tej poplavi vsakodnevnih pobojev in nizkotnih besed smo učitelji v vse bolj nevhvaležni vlogi. Ko trdno stojimo za vzgojnimi načeli, smo vse bolj videti kot kakšni novodobni don kihoti,« pravi Lah in se sprašuje, kako naj vzgajamo za mir in nenasilje v svetu, v katerem je »Gaza« normalizirana. Meni, da je prav v takih trenutkih naloga šole ključna, saj da če hočemo skupnost, ki temelji na miru, dostojanstvu, spoštovanju in odgovornosti, je vzgoja ena od osrednjih kulturnih

in civilizacijskih nalog vsake šole. Kalan pa dodaja: »Mi smo, čeprav se deklariramo za učečo, kulturno, visoko razvito družbo, izgubili človeka, njegovo edinstvenost na tem svetu, njegov potencial, kjer je dovolj že to, da si tu, med nami. Kolesju neoliberalizma, kjer je cilj vzgojiti poslušnega potrošnika, ki bo videl le sebe, je odlično uspelo in mu še uspeva.« Lah pristavi, da moramo šolo ohraniti kot prostor, kjer dana beseda še nekaj velja in kjer vrednote štejejo. »Vprašanje je le, kako dolgo lahko zdržimo, ko skupnost okrog nas tako hitro razpada,« se sprašuje.

Otrok ne uničuje stres – uničuje jih samota v njem

Dejstvo pa je, da je šola oziroma šolski sistem s svojimi zahtevami postal zahtevnejši. Prej omenjena mednarodna raziskava PISA kaže, da je mnogo učencev zaskrbljenih glede učnih dosežkov in testov v šoli. Marko Kalan zato meni, da ni treba upočasniti samo šole, temveč celoten sistem, hkrati pa to, kar delamo, ustrezno vrednotiti in živeti.

»Ravno pred dnevi sem bral prepiranje na forumu, kjer so mnogi trdili, da naj bi raven znanja izjemno padla. Prejšnje generacije naj bi znale precej več,« pove profesor dr. Klemen Lah in doda: »Če štejemo samo količino informacij, se motijo. Že v devetdesetih, ko

Dejstvo, da se posamezniki, ki izvedejo nasilna dejanja, pogosto opisujejo kot »tihi«, »neopazni« ali celo »prijazni«, kaže na pomembno vrzel v našem sistemu prepoznavanja in naslavljanja duševne stiske. Težava pogosto namreč ni v odsotnosti znakov, temveč v pomanjkanju sistemov, ki bi jih znali prepoznati, interpretirati in ustrezno nasloviti.

doc. dr. Nuša Zadravec Šedivy
psihologinja in raziskovalka

Šola danes ne obremenuje le z dodatnimi vsebinami, ampak tudi z vse bolj številnimi zahtevami po rezultatih, primerjavah, testiranjih in nadzorih.

sem sam gulil fakultetne klopi, nas je psiholog dr. Ludvik Horvat opozoril, da raziskave kažejo, kako velike razlike so med količino informacij, ki jih poznajo sodobni gimnazijci, obsegom informacij, ki so jih poznale prejšnje generacije. In od takrat se je to poddeseterilo: mlade danes vsakodnevno preplavlja ogromna količina informacij. Zdi se, da v sodobnem hiperinformativnem svetu v enem dnevu prejmemo več informacij, kot so jih včasih v enem letu. Ali celem življenju.« Težavo vidi v tem, da mladi vseh teh informacij, s katerimi jih dnevno bombardirajo splet in mediji, sploh ne morejo več sproti miselno in čustveno predelati. Psihologinja in raziskovalka doc. dr. Nuša Zadravec Šedivy dodaja, da se sodobni mladostniki danes ne soočajo le s šolskimi zahtevami, ampak tudi s številnimi pritiski, ki jih prinašajo digitalna okolja, socialna primerjanja, negotovost glede prihodnosti in pogosto pomanjkanje varnih, podpornih odnosov. »Zato ni dovolj, da zmanjšujemo zahtevnost učnih načrtov, temveč moramo mlade tudi opremiti z orodji za spoprijemanje, z razumevanjem lastnih čustev, s spretnostmi za reševanje konfliktov, z veščinami za iskanje opore. V tem kontekstu šola ni le izobraževalna ustanova, ampak ima lahko, s sistematičnim vključevanjem vsebin s področja duševnega zdravja v učni vsakdan, ključno vlogo kot varovalni dejavnik,« pojasni Zadravec-Šedivyjeva.

Klemen Lah meni, da mladi danes vedo veliko, »če menimo, da znajo vse manj, pa priznavamo, da ne zmoremo videti, koliko vsega vedo«. Vendar ob tem poudarja, da imajo mladi danes na voljo precej manj časa in podpore, da bi vso to količino informacij predelali in osmislili. »In tu je kleč. Hitro bomo morali najti rešitev za to. Med drugim tako, da bomo na višjih stopnjah spremenili vlogo učitelja: iz vloge podajalca znanja v vlogo mentorja, ki bo pomagal ovrednotiti in osmisliti to, kar že vedo,« dodaja Lah. Ob

Če bomo tudi po Gradcu ostali tihi – bomo soudeleženi pri prihodnji tragediji. Spet bomo rekli: nihče ni vedel, nihče ni opazil, nihče ni mogel ... Fotografija: AP

tem izpostavlja, da bi se namesto kritike mladih morali vprašati, ali je šolski sistem še v službi njihove celostne rasti, ali pa jih zgolj skušamo vpeti v neoliberalno logiko, ki jih že zelo zgodaj uči, da je vrednost ljudi odvisna od njihove produktivnosti oziroma tega, ali so »boljši« od drugih.

Šola danes namreč ne obremenjuje le z dodatnimi vsebinami, ampak tudi z vse bolj številnimi zahtevami po rezultatih, primerjavah, testiranjih in nadzorih. Pri nas je danes najbolje, če si intelektualno brez napak, če si dober športnik, ročno spreten, ne predebel in ne presuh, motorično spreten in s krasnim poslušom. Nesporno dejstvo, ki ga ni mogoče prezreti, je, da postaja bolj pomembno nenehno dokazovanje kot samo učenje. »Žal šolski sistem, v katerem se morajo učenci stalno dokazovati, koristi predvsem sistemu, ki stavijo na merljivost, dosežke, storilnost – ne pa otrokom,« meni Lah. Dr. Zdravec-Šedivýjeva pa poudarja, da je odraščanje proces, prežet z izzivi in negotovostmi, zato šola nikoli ne bo povsem brez stresa, in dodaja: »Čeprav bi bilo idealno, da šolsko okolje ne bi povzročalo stresa, moramo priznati, da je neka stopnja zahtev in napora sestavni del izobraževalnega procesa in osebnostnega razvoja. Pomembno pa je, da okolje ne postane patogeno oziroma takšno, ki prispeva k razvoju stisk ali njihovega poglobljanju. Ključno vprašanje torej ni, ali naj bo šola brez stresa, ampak to, kakšen stres povzroča, kako ga mladi doživljajo in ali imajo ustrezno podporo pri njegovem obvladovanju. Šola ne bi smela biti prostor, kjer se stiska pogloblja zaradi preobremenjenosti, tekmovalnosti ali čustvene odtujenosti. Prav nasprotno, morala bi biti varno okolje, ki omogoča, da se stiske pravočasno prepoznajo in da je dostop do pomoči del vsakdana.«

Podobnega mnenja sta dr. Lah in dr. Kalan, ki pravita, da je ključno, da otroka starši in učitelji ne ščitijo pred vsem, istočasno pa ga tudi ne izpostavljajo vsemu. »Naša naloga je, da mu stojimo ob strani, da frustracije, s katerimi se srečuje, pomagamo osvetliti, razumeti in osmisliti. In ga opozorimo, kadar to niso frustracije, ampak prikrita oblika nasilja. Tako bomo pomagali ustvariti svet, v katerem zrelosti otrok ne bomo merili po tem, koliko pritiska prenesejo, preden se zlomi, ampak po tem, koliko smisla in dobrega zmorejo najti ter ustvariti,« je prepričan Lah.

Rešitve obstajajo – a le s skupnostjo

Iz vsega povedanega bi lahko zelo hitro in preprosto sklepali, da otroka ali mladostnika v krvoločno dejanje potisne skupek vsega: šolskega stresa, nezaupanja v bližnje, nesprejetosti in še bi lahko naštevali. A kako temu narediti konec, kje narediti rez? In ali ne bi bil skrajni čas, da nekaj, kar se je nekoč dogajalo kilometre daleč, sedaj pa že v naši neposredni bližini, preprečimo s sistemsko ureditvijo?

»Takšni dogodki, čeprav v javnosti vzbujajo občutek množičnosti, statistično ostajajo redki, njihova pojavnost pa nikakor ne sme postati normalizirana ali razumljena kot nezogiben trend,« pravi dr. Zdravec-Šedivýjeva. Poudarja, da gre za izrazito kompleksne situacije, ki nastanejo na presečišču indivi-

preventiva namreč ni stvar enega ukrepa, temveč gre za prepleten sistem ukrepov, ki se začnejo že v zgodnjem otroštvu in vključujejo različne ravni družbenega delovanja, od šole, zdravstva, sociale do družine in medijev. Bistvo učinkovite preventive je v pravočasnem prepoznavanju stiske in zagotavljanju ustreznega odziva, pri čemer je ključno, da so strokovni delavci – učitelji, svetovalci, mladinski delavci, zdravstveno osebje – usposobljeni za prepoznavo tovrstnih stisk in za ustrezno ukrepanje,« pojasni in doda: »Obenem pa potrebujemo kulturo, v kateri pogovor o duševnem zdravju ni tabu, temveč vsakdan. Ko mladostnik v okolju začuti, da ni sam, da njegova stiska ne pomeni sramote in da ima na voljo konkretne poti pomoči, se bistveno zmanjša tveganje, da bi izhod iz svoje stiske iskal v ekstremnem dejanju. Gre torej

naše skupnosti. Tudi šole niso imune na ta vpliv: bolj ko postajamo sistem rezultatov in primerjav, manj je možnosti za odnose, ki bi otroke povezovali in jim nudili varnost ter pripadnost. O tem, kako globoko smo to že ponotranjili, največ povedo presenečeni obrazi, kadar predlagam, da bi bil na maturi tudi skupinski projekt. Tako ne bi bilo pomembno samo to, koliko snovi se je kdo sposoben naučiti pri določenem predmetu, ampak tudi, kaj je sposoben ustvariti skupaj s svojimi vrstnicami in vrstniki. Nekaj, kar je bilo za človeško skupnost običajno, je v sodobnem času postalo skoraj nepredstavljivo,« še doda Lah. In prav zato je krepitev skupnosti – v razredu, v šoli, v širšem okolju – danes najmočnejša preventiva in hkrati najboljši odpor proti razčlovečenju, ki mu vse pogosteje prisostvujemo. »Otroci, ki znotraj svojega okolja smejo čutiti, kar čutijo, in lahko to varno izrazijo, bodo kot odrasli težje postali žrtve ali povzročitelji nasilja,« še meni Lah. Marko Kalan ob tem dodaja: »Otroku je treba približati lepoto življenja, lepoto šolanja, nabiranja znanja, vedenja. In to gre počasi, z vztrajnostjo.«

Ob vsakem strelu, ki ga izstrelji otrok ali mladostnik, bi se morala naša družba streti od sramu. Ne od groze, rekoč »kako se je to lahko zgodilo tudi pri nas«, ampak od občutka odgovornosti, ker smo dopustili, da nekdo odrašča v svetu, kjer edini način, da te slišijo, postane nasilje.

Če ne želimo, da strelski pohodi postanejo del našega vsakdana – kar ne smejo in ne bodo, če bomo le pravočasno ukrepali – moramo premakniti težišče: od sistemov kontrole k sistemom odnosa. Ne popravljati z varnostniki, kamerami in opozorilnimi tablam, temveč sistem na novo premisliti.

Ne gre več le za izolirane napake posameznikov, ampak za utrjen šolski sistem, ki ni več v službi otroka, ampak v službi rezultatov, dokazovanja in primerjav. Sistem, kjer se človeški stik prepogosto izgublja pod težo obrazilcev, normativov in birokratskih standardov. Sistem, v katerem ima otrok vrednost šole, ko je priden, tih in produktiven. In če ni – naj bo tiho še naprej. A prvi korak mora biti drugačen: nehati moramo biti gluhi za tišino otrok – začeti moramo s poslušanjem, še preden začnejo kričati.

Pomembno je tudi zavedanje, da ne samomor ne nasilno vedenje ni dejanje, ki bi nastalo naenkrat, temveč je končna točka procesa, kjer se je stiska dalj časa kopičila do te mere, da posameznik ni bil več zmožen prepoznati nobenega drugega izhoda.

dualnih, socialnih in sistemskih dejavnikov, vendar jih je mogoče ob ustreznih preventivnih mehanizmih v veliki meri preprečevati. »Preprečevanje takšnih dogodkov ne poteka zgolj skozi varnostne protokole, temveč predvsem z zgodnjim zaznavanjem stisk, gradnjo sistemov za podporo duševnemu zdravju, razvojem čustvene pismenosti in odpravo stigme glede iskanja pomoči. To pomeni, da morajo biti preventivni ukrepi vgrajeni v vsakdanjik šolskih in družbenih institucij, in sicer ne le kot odziv na izredne razmere, temveč kot trajna, sistemska praksa,« še pove.

Pomembno je tudi zavedanje, da ne samomor ne nasilno vedenje ni dejanje, ki bi nastalo naenkrat, temveč je končna točka procesa, v katerem se je stiska dalj časa kopičila do te mere, da posameznik ni bil več zmožen prepoznati nobenega drugega izhoda. Ključno vprašanje mora tako vedno biti, kako preprečiti, da bi mlad človek ostal sam v občutku, da izhoda ni. Zdravec-Šedivýjeva meni, da se odgovor na to vprašanje začne pri povezovanju sistemov. »Celostna

za to, da zgradimo okolje, ki ne le preprečuje je nevarnost, temveč tudi aktivno podpira zdrav razvoj in občutek povezanosti.«

Podobno meni Klemen Lah, ki izpostavlja, da najmočnejša zaščita pred nasiljem ni strog nadzor, temveč občutek povezanosti, slišnosti in zaupanja; ko se učenci počutijo sprejete in varne, ko vedo, da napetosti lahko izrazijo in sproti razrešijo. Takrat je verjetnost za izbruh nasilja precej manjša. »Ključen zaščitni dejavnik ne bi smel biti varnostnik na vratih, ampak bi to morali biti dobri in varni odnosi med učitelji in učenci, ozaveščeno razvijanje čustvene pismenosti kot del šolskega procesa, odprta in sočutna komunikacija, spoštovanje različnosti, vključevanje vseh v skupne odločitve – na primer sooblikovanje pravil – preventivno delo z učenci, ki jih tarejo stiske, ter tesno sodelovanje s starši in strokovnimi službami,« pravi Lah in ob tem opozarja, da so prav ti odnosi v sodobni družbi pogosto pod pritiskom. »Neoliberalna ideologija, ki posameznika vidi kot s. p., življenje pa kot borzo, razkrajajo tkivo